

دکتر صادق ملک شه‌میرزادی

دکتر صادق ملک شه‌میرزادی در سال ۱۳۱۹ خورشیدی در شه‌میرزاد سمنان به دنیا آمد. وی تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در تهران گذرانید و دیپلم طبیعی گرفت. هوش سرشارش از او نیز همچون بسیار بزرگان، کودکی فراری از مدرسه ساخته بود. استاد خود می‌گوید در دوران دبیرستان شاگرد ممتازی نبوده است. دستی به ساز داشت و نزد حشمت سنجری آموزش پیانو دید. پدرش کارمند نخست‌وزیری بود و یکی از عموهایش پزشک و دیگری قاضی دادگستری بودند. خانواده دکتر ملک مایل بودند که او همانند یکی از عموهایش پزشک شود و حتی مقدمات رفتن او به اتریش برای ادامه تحصیل را فراهم آوردند، اما دست تقدیر او را به عرصه‌ای دیگر کشاند و شعله‌های عشق به انسان و ایران را در جانش نشانده. شعله‌های عشقی که هنوز و در آستانه هشتاد سالگی سر برمی‌کشند و روشنی می‌بخشند. او خود درباره ورودش به عرصه باستان‌شناسی می‌گوید: سال ۱۳۳۹ بود. در اثنای فراهم ساختن مقدمات برای رفتن به وین، روزی دیدم عده‌ای در جلوی دانشکده ادبیات که آن زمان در حوالی میدان بهارستان واقع بود، صف کشیده اند. رفتم جلو گفتم این چه صفی است؟ گفتند صف کنکور ادبیات. گفتم دیپلم من طبیعی است. گفتند امسال استثنائاً دیپلم طبیعی هم می‌گیرند. من که در آن سال مایل نبودم از کشورم خارج شوم، با خوشحالی از میان رشته‌هایی که مجاز به انتخابشان بودم، باستان‌شناسی را برگزیدم؛ چرا که پیش از این به تخت جمشید رفته و بسیار تحت تأثیر قرار گرفته بودم.

دکتر ملک شاگرد دکتر عزت‌الله نگهبان و سیمین دانشور بوده و این دو بزرگوار نقش مهمی در شیفتگی وی به باستان‌شناسی و فرهنگ ایران داشته‌اند. وی در این باره می‌گوید: وقتی رفتم دانشگاه، اولین کلاس من با سیمین دانشور بود. آمد سر کلاس و با صحبت‌هایش چنان مرا متحول کرد که حتی یک جلسه هم غیبت نکردم. در تمام مدتی که این خانم استاد من بود، چنان مرا مجذوب کرد که الان هم اگر دوباره متولد شوم، می‌روم باستان‌شناسی می‌خوانم.

استاد ملک شه‌میرزادی در سال ۱۳۴۳ از پایان‌نامه خود در مقطع کارشناسی با عنوان «بین‌النهرین و علل بنای زیگورات» به راهنمایی دکتر عزت‌الله نگهبان دفاع کرد و از دانشگاه تهران فارغ‌التحصیل شد. سپس برای ادامه تحصیل با استفاده از بورس تحصیلی مؤسسه شرق‌شناسی شیکاگو به آمریکا رفت و در مقطع کارشناسی ارشد در رشته اصلی باستان‌شناسی پیش از تاریخ ایران و بین‌النهرین و رشته فرعی باستان‌شناسی و هنر مصر باستان به تحصیل پرداخت و رساله کارشناسی ارشد خود را با عنوان «Problem of the Gold and Silver Vessels of the Caspian Culture» نوشت و در سال ۱۳۴۸ از این مؤسسه فارغ‌التحصیل شد و به ایران برگشت. پس از بازگشت به ایران در سال ۱۳۴۹ با پایه یکم استادیاری به استخدام گروه باستان‌شناسی دانشگاه تهران درآمد. در سال ۱۳۵۳ برای ادامه تحصیل در مقطع دکتری با استفاده از بورس دانشگاه تهران مجدداً به آمریکا رفت و در سال ۱۳۵۶ از دانشگاه پنسیلوانیا دکتری انسان‌شناسی گرفت. او رساله دکتری‌اش را درباره کاوش‌های تپه زاغه قزوین، که خود به عنوان رئیس هیئت در آن حضور داشت، با عنوان ذیل نوشت:

« Tepe Zagheh : A sixth Millennium B.C. Village in the Qazvin Plan of central Iranian Plateau»

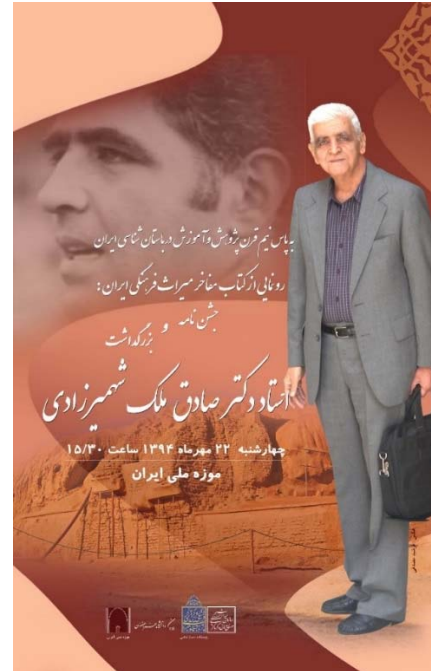
دکتر ملک در حفاری‌های مهمی همچون تپه مارلیک، تل ابلیس، هفت تپه، دشت قزوین و سیلک حضور داشته و در تعدادی از این حفاری‌ها رئیس هیئت بوده است. او در کارنامه حرفه‌ای‌اش مهم‌ترین دستاوردهای باستان‌شناسی میدانی خود را چنین ذکر کرده: «کشف و معرفی کهن‌ترین روستای پیش از تاریخ ایران متعلق به هزاره ششم پیش از میلاد در دشت قزوین در فلات مرکزی ایران در تپه زاغه، کشف کهن‌ترین استقرار پیش از تاریخ ایران متعلق به هزاره ششم پیش از میلاد در دشت گرگان در فلات مرکزی ایران در آق تپه، کشف یک محوطه متعلق به دوره پارینه‌سنگی میانه در حوضه مسیله در جنوب تهران، کشف زیگورات سیلک در تپه جنوبی سیلک در کاشان. فعالیت‌های ارزنده استاد در کاوش‌های تپه سیلک مسئولان شهر کاشان را بر آن داشت تا در سال ۱۳۹۶ خیابانی را در این شهر به نام وی نام‌گذاری کنند.

دکتر ملک علاوه بر تدریس در دانشگاه، سمت‌هایی در مراکز پژوهشی دیگر بر عهده داشته است و با نشریات معتبر داخلی و خارجی همکاری داشته و دارد. استاد، ده‌ها مقاله و سخنرانی در سطح ملی و بین‌المللی ارائه داده و دارای تألیفات و ترجمه‌های ارزشمندی است که برخی از آنها عبارت‌اند از: باستان‌شناسی و هنر ایران، ایران در پیش از تاریخ، زیگورات سیلک، نقره‌کاران سیلک و سفالگران سیلک. افزون بر این، او چند مقاله مهم نیز در این حوزه تالیف کرده که از آن جمله‌اند: گاه‌نگاری پیش از تاریخ فلات مرکزی ایران از دوره پارینه‌سنگی میانه تا امپراتوری هخامنشی و انتقال اندیشه: سوسک مصری در دشت قزوین.

در مدت سی سال خدمت آموزشی در گروه باستان‌شناسی دانشگاه تهران، اموری از این قبیل را برعهده داشته است: تدریس دروس کاوش در محل، طبقه‌بندی سفال و اشیاء، طراحی فنی و نقشه‌برداری و عکاسی، بررسی آثار باستانی، سمینار و ترتیب نمایشگاه، تهیه گزارش مشروح باستان‌شناسی و هنر مصر باستان، آشنایی با باستان‌شناسی، مبانی باستان‌شناسی فرهنگی، باستان‌شناسی پیش از تاریخ بین‌النهرین، باستان‌شناسی پیش از تاریخ ایران، باستان‌شناسی آسیای غربی و مصر (این واحد درسی را در دانشگاه‌های خارج از کشور ارائه کرد)، باستان و فرهنگ ایران باستان (این عنوان درسی را در دانشگاه هلسینکی ارائه کردند).

دکتر ملک در بهمن ۱۳۷۹ پس از سی سال تدریس با پایه دهم استادیاری بازنشسته شد. او پس از بازنشستگی به دعوت سازمان میراث فرهنگی و گردشگری در مناطق مختلف ایران به حفاری پرداخته و گزارش‌های مهمی را منتشر کرده است.

به پاس یک عمر تلاش این استاد فرهیخته و این باستان‌شناس شهیر و میهن‌دوست در سال ۱۳۹۴ از وی تجلیل به عمل آمد و در این مراسم از جشن‌نامه‌ای که به همین مناسبت و برای وی تدوین شده بود، رونمایی شد.

دکتر ملک در مراسم بزرگداشتش در موزه ملی ایران ۱۳۹۴

آرزوی عمری دراز داریم برای این سرو بلند سپهر باستان‌شناسی ایران که بی‌مهری ایام نتوانست قامتش رسایش را خم کند.
 مأخذ:

آفتاب آمد دلیل آفتاب (متن PDF)، زندگی نامه دکتر ملک به قلم خودش

مجله باستان پژوهی، ویژه نامه سمینار باستان شناسی دانشگاه تهران، ۱۳۷۹ زمستان

مفاخر میراث فرهنگی: جشن نامه دکتر صادق ملک شهمیرزادی، به کوشش مرتضی حصاری، تهران: سازمان میراث فرهنگی،
 ۱۳۹۴